

**Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка**

НН інститут педагогіки і психології

Кафедра соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ННІ ПП

_____ С. М. Кондратюк
(підпис) (ініціали та прізвище)
« _____ » _____ 2022 р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ГЕНДЕРНО ЧУТЛИВА СОЦІАЛЬНА РОБОТА»**

(назва навчальної дисципліни)

галузь знань 23 Соціальна робота
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність 231 Соціальна робота; 232 Соціальне забезпечення
(шифр і назва спеціальності)

освітня програма бакалавр
(назва)

мова навчання українська

Погоджено науково-методичною
комісією ННІПП

« _____ » _____ 2022 р.

Голова

(ПІБ, науковий ступінь, вчене звання)

Розробники:

1. **ГОНЧАРЕНКО Олена Володимирівна** – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності

Протокол № ____ від « ____ » _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

к. п. н., доц. Полянничко А. О. _____

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		ДФН	ЗФН
Кількість кредитів – 4	бакалавр	Обов'язкова	
		Рік підготовки:	
II-й		II-й	
Семестр			
III-й		III-й	
Лекції			
26 год.		6 год.	
Практичні, семінарські			
28 год.		6 год.	
Лабораторні			
–		–	
Самостійна робота			
64 год.		106 год.	
Консультації			
2 год.	2 год.		
Вид контролю: залік			
Загальна кількість годин – 120			

2. Мета вивчення навчальної дисципліни

Допомогти майбутнім фахівцям соціальної сфери оволодіти основними засадами гендерної теорії як наукового міждисциплінарного підходу до аналізу гендерної системи та гендерних відносин; засвоїти теоретико-методологічні основи гендерного підходу для дослідження соціальних, культурних, політичних та економічних феноменів і процесів; розвинути навички критичного аналізу та оцінки соціальної політики, стану її реалізації через призму соціальної справедливості / несправедливості, гендерної симетрії / асиметрії.

3. Передумови для вивчення дисципліни

Навчальна дисципліна «Гендерно чутлива соціальна робота» пов'язана з іншими навчальними дисциплінами освітньо-професійної програми підготовки напрямів «Соціальна робота» і «Соціальне забезпечення», зокрема «Вступ до спеціальності та деонтологія», «Соціальна педагогіка», «Соціалізація особистості», «Соціальна політика України», «Соціальна геронтологія», «Гендерна педагогіка і психологія» тощо.

4. Результати навчання за дисципліною

ПРН 1	Здійснювати пошук, аналіз і синтез інформації з різних джерел для розв'язування завдань спеціальності, відтворювати факти (дати, події, принципи й закономірності суспільного розвитку), встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями, явищами, робити висновки, аргументувати свої думки.
ПРН 2	Грамотно висловлюватися в усній та писемній формі, використовувати мову професійного спілкування, пояснювати й характеризувати факти і явища державною та іноземними мовами.
ПРН 4	Давати визначення і виокремлювати основні поняття, використовувати власні приклади для ілюстрації відповідей, знаходити спільні риси та відмінності при порівнянні фактів, явищ, характеризувати соціальні явища.
ПРН 7	Критично аналізувати й оцінювати чинну соціальну політику країни, соціально-політичні процеси на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях.
ПРН 9	Практикувати методи профілактики для запобігання можливих відхилень у психічному розвитку, порушень поведінки, міжособистісних стосунків, для розв'язання конфліктів, попередження соціальних ризиків та складних життєвих обставин.
ПРН 10	Визначати зміст діяльності, зв'язки та межі компетенції установ та закладів соціального захисту, соціальних служб, інших організацій.
ПРН 12	Застосовувати методи соціальної роботи в конкретних умовах взаємодії з клієнтом.
ПРН 13	Обґрунтовувати необхідність соціальних змін, прийняття практичних рішень щодо покращення соціального добробуту та підвищення соціальної безпеки.
ПРН 15	Встановлювати та підтримувати взаємини з клієнтами на підґрунті взаємної довіри та відповідно до етичних принципів і стандартів соціальної роботи, надавати їм психологічну підтримку й оснажувати клієнтів.
ПРН 16	Використовувати стратегії індивідуального та колективного представництва інтересів клієнтів, творчі здібності до формування принципово нових ідей.
ПРН 17	Виявляти сильні сторони та залучати особистісні ресурси клієнтів, ресурси соціальної групи і громади для розв'язання їх проблем, виходу із складних життєвих обставин.
ПРН 18	Демонструвати знання основних етапів становлення і розвитку соціальної роботи як науки та практичної діяльності, нормативно-правової бази соціальної роботи та соціального забезпечення.
ПРН 19	Демонструвати толерантну поведінку, виявляти повагу до культурних, релігійних, гендерних, етнічних відмінностей, розрізняти вплив стереотипів та упереджень.
ПРН 20	Демонструвати уміння креативно вирішувати проблеми та приймати інноваційні рішення, мислити та застосовувати творчі здібності до формування принципово нових ідей.

5. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
А	студент/-ка демонструє повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені навчальною програмою; знання основної та додаткової літератури; виявляє креативність у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
В	студент/-ка демонструє достатні знання матеріалу в заданому обсязі, з певною систематичністю виконує практичні завдання, передбачені навчальною програмою; виявляє переважно конструктивний і репродуктивний характер використання набутих знань та умінь.
С	студент/-ка виявляє повні, систематичні знання із дисципліни, успішно виконує практичні завдання, засвоїв/-ла основну та додаткову літературу, виявляє здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента/-ки наявні незначні помилки.
Д	студент/-ка виявляє знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент/-ка спроможний/-на усунути їх із допомогою викладача/-ки.
Е	виставляється студентіві/-ці, відповідь якого/-ї під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення.
F	студент/-ка не спроможний/-на до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни. студент/-ка не опанував/-ла матеріал навчальної дисципліни
FX	студент/-ка не опанував/-ла матеріал навчальної дисципліни на достатньому рівні, але рівень залишкових знань та умінь дозволяє повторне складання підсумкового контролю за результатами самостійної підготовки

Розподіл балів (ДФН)

Поточний контроль												Разом	Сума
Розділ 1			Розділ 2		Розділ 3								
Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Т 2.1	Т 2.2	Т 3.1	Т 3.2	Т 3.3	Т 3.4	Т 3.5	Т 3.6	Т 3.7		
Поточний контроль												76	100
6	6	6	8	8	6	6	6	6	6	6	6		
Контроль самостійної роботи												24	
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2		

Розподіл балів (ЗФН)

Поточний контроль												Разом	Сума
Розділ 1			Розділ 2		Розділ 3								
Т 1.1	Т 1.2	Т 1.3	Т 2.1	Т 2.2	Т 3.1	Т 3.2	Т 3.3	Т 3.4	Т 3.5	Т 3.6	Т 3.7		
Поточний контроль												64	100
-	-	-	-	-	16	-	16	-	16	16	-		
Контроль самостійної роботи												36	
-	6	6	6	-	-	6	-	6	-	-	6		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	задовільно
60 - 63	E	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. Засоби діагностики результатів навчання

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі **методи контролю**:

- методи усного контролю: індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда; екзамен.

- методи письмового контролю: тестові завдання, розв'язання задач і вирішення проблемних ситуацій репродуктивного, конструктивного і творчого рівнів;

- методи практичного контролю: виконання самостійних завдань;

- методи самоконтролю: самоаналіз, самооцінка.

7. Програма навчальної дисципліни

7.1. Інформаційний зміст навчальної дисципліни

РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ГЕНДЕРНО ЧУТЛИВОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Тема 1.1. Гендерний підхід в соціальній роботі: основні поняття і завдання

Загальна характеристика гендерного підходу у соціально-гуманітарному знанні. Основні поняття і завдання гендерного підходу до соціальної роботи. Феміністська соціальна робота як основа гендерно чутливої соціальної роботи. Принципи гуманістичної й критичної феміністичної соціальної роботи.

Тема 1.2. Гендерна структура суспільства і гендерна нерівність як передумова соціальної роботи

Основні поняття і зв'язок між ними: гендер і стать, гендерна ідентичність, маскуліність і фемінність, гендерні відносини, гендерна структура і гендерна стратифікація суспільства. Методологічне пояснення гендерної нерівності: соціальний конструктивізм на протиположності біологічному детермінізму. Історичні передумови звернення до гендерної тематики: досягнення фемінізму як руху за рівні права і можливості жінок і чоловіків. Емпіричні підтвердження гендерної нерівності у суспільстві (на прикладі міжнародних звітів та соціологічних досліджень).

Тема 1.3. Гендерна компетентність фахівців соціальної сфери

Гендерна компетентність як визначальна характеристика підготовки соціальних працівників. Структура гендерної компетентності: знання, уміння, навички. Роль гендерних уявлень в процесі формування гендерної компетентності фахівця соціальної сфери: егалітарні і патріархальні гендерні уявлення. Андроцентризм як основа традиційних уявлень про відносини статей в суспільстві. Види гендерних відносин (партнерські і домінують-залежні) як ознака гендерної компетентності / некомпетентності соціального працівника.

Поняття гендерної некомпетентності фахівця. Гендерні стереотипи і гендерні упередження як підґрунтя гендерної некомпетентності людини. Гендерні упередження: компоненти і можливі форми їх виявлення у взаємодії з клієнтами. Неосексизм як нова форма класичного сексизму.

Гендерна освіта як необхідна складова формування гендерної компетентності майбутніх фахівців соціальної сфери.

РОЗДІЛ 2. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Тема 2.1. Законодавчі основи забезпечення гендерної рівності чоловіків і жінок

Проблема правової і фактичної рівності чоловіків і жінок. Історичний розвиток концепції правової рівності чоловіків і жінок. Міжнародне правове регулювання стану жінок. Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм

дискримінації щодо жінок. Формування концепції рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків: основні напрями ліквідації подвійного стандарту щодо жінок; реалізація егалітарної теорії. Стан та основні напрями реформи трудового законодавства. Механізм захисту соціально-економічних прав жінок.

Тема 2.2. Гендерний аналіз соціальної політики

Гендерний аналіз як робочий інструмент застосування гендерного підходу в науці і в соціальній практиці. Мета і завдання гендерного аналізу. Сфера застосування гендерного аналізу. Особливості існуючих моделей гендерного аналізу, його концептуальні складові. Загальнонаукові принципи гендерного аналізу та принципи гендерної експертизи розвитку. Механізм розробки гендерних індикаторів для проведення гендерного аналізу. Мінімальні кваліфікаційні вимоги до спеціаліста, який проводить гендерний аналіз або експертизу.

РОЗДІЛ 3. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ПРАКТИЧНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Тема 3.1. Гендерний підхід до соціальної роботи з чоловіками і жінками

Чоловіки як об'єкти соціальної політики і соціальної роботи. Традиційна чоловіча роль як підґрунтя для виникнення психологічного дискомфорту і кризових станів у чоловіків. Гендерні особливості соціальної роботи з чоловіками. Кризові центри для чоловіків як інноваційна форма соціальної підтримки чоловіків, які потребують соціальної допомоги. Соціально-психологічна реабілітація військовослужбовців. Технології соціальної роботи з батьками-одинаками. Індивідуальне соціально-психологічне консультування чоловіків, які переживають кризу маскулітності.

Жінки як об'єкти соціальної політики і соціальної роботи. Соціальні проблеми жінок, які потребують соціальної допомоги. Традиційна жіноча роль як підґрунтя для виникнення внутрішніх конфліктів у жінок.

Тема 3.2. Гендерний вимір сімейної політики

Демографічний фактор та його вплив на сімейну політику України. «Старіння материнства». Політика України зі стимулювання народжуваності. Шлюбно-репродуктивна і сімейна поведінка. Гендерна рівність у родині: відпустка по догляду за дитиною.

Тема 3.3. Гендерні аспекти сфери зайнятості

Горизонтальна професійна сегрегація: типово «жіночі» і «чоловічі» професії; професії і роботи, заборонені для жінок. Вертикальна професійна сегрегація: типово «жіночі» і «чоловічі» посади; «скляна стеля» та «липка підлога» як перешкодження просуванню жінок на більш престижні та оплачувані робочі місця; «плата за привілеї» як політика передоручення шкідливої праці чоловікам.

Різниця в оплаті праці між жінками і чоловіками як одна з найбільш поширених форм дискримінації на ринку праці. Продуктивна і

репродуктивна праця: «справжня» і «несправжня» робота. Гендерована домашня робота.

Сексуальні домагання як прояв гендерної дискримінації жінок на ринку праці.

Тема 3.4. Гендерні аспекти проблеми здоров'я чоловіків і жінок

Гендерні аспекти проблеми здоров'я населення. Гендерні проблеми організації медичного і медико-соціального обслуговування. Гендерна специфіка соціально-культурних практик, які впливають на здоров'я населення. Гендерний аналіз проблеми репродуктивного здоров'я, репродуктивної поведінки і демографічної політики держави. Аборт і контрацепція. Гендерні відмінності в суїцидальній поведінці. Гендерні аспекти психічного здоров'я. Гендерні питання наркології.

Тема 3.5. Гендерно чутливий соціальний захист людей з особливими потребами

Гендер як один з найважливіших факторів переживання людиною інвалідності. Соціальні і психологічні проблеми жінок з інвалідністю та чоловіків з інвалідністю. Специфіка гендерно чутливого соціального обслуговування людей з обмеженими можливостями. Проблема працевлаштування інвалідів: гендерні аспекти.

Тема 3.6. Насильство як об'єкт гендерно чутливої соціальної роботи

Характеристика насильства як соціокультурного феномену. Гендерне насильство: між звичаєм та злочином. Сімейне насильство як об'єкт гендерно чутливої соціальної роботи. Згвалтування як гендерне насильство. Гендерний підхід до соціальної роботи з проблемою насильства.

Позитивна зарубіжна практика захисту від домашнього насильства та протидії згвалтуванням.

Тема 3.7. Гендерний підхід до соціальної підтримки осіб похилого віку

Гендерні особливості старіння жінок: соціальні і психологічні проблеми жінок похилого віку. Гендерні особливості старіння чоловіків: соціальні і психологічні проблеми чоловіків похилого віку. Гендерно обумовлена робота з жінками і чоловіками похилого віку.

7.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин							
	Денна форма				Заочна форма			
	Усього	В тому числі			Усього	В тому числі		
		лекц	практ	самоств		лекц	практ	самоств
Розділ 1. Концептуальні засади гендерно чутливої соціальної роботи								
Тема 1.1. Гендерний підхід в соціальній роботі: основні поняття і завдання	10	4	2	5	10	2	–	8
Тема 1.2. Гендерна структура суспільства і гендерна нерівність як передумова соціальної роботи	8	2	2	5	8	–	–	8
Тема 1.3. Гендерна компетентність фахівців соціальної сфери	8	2	2	5	10	2	–	8
Розділ 2. Гендерні аспекти соціальної політики								
Тема 2.1. Законодавчі основи забезпечення гендерної рівності чоловіків і жінок	8	2	4	5	10	2	–	8
Тема 2.2. Гендерний аналіз соціальної політики	9	2	4	5	8	–	–	8
Розділ 3. Гендерні аспекти практичної соціальної роботи								
Тема 3.1. Гендерний підхід до соціальної роботи з чоловіками і жінками	9	2	2	5	10	–	2	8
Тема 3.2. Гендерний вимір сімейної політики	9	2	2	5	8	–	–	8
Тема 3.3. Гендерні аспекти сфери зайнятості	9	2	2	5	10	–	2	8
Тема 3.4. Гендерні аспекти проблеми здоров'я чоловіків і жінок	9	2	2	5	8	–	–	8
Тема 3.5. Гендерно чутливий соціальний захист людей з інвалідністю	9	2	2	5	10	–	2	8
Тема 3.6. Насильство як об'єкт гендерно чутливої соціальної роботи	2	2	2	5	10	–	2	8
Тема 3.7. Гендерний підхід до соціальної підтримки осіб похилого віку	4	2	2	5	8	–	–	8
Підсумкове заняття (консультація)	2	–	2	4	6	–	–	6
Усього годин	120	26	28 + 2	64	120	6	6 + 2	106

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Гендерний підхід в соціальній роботі: основні поняття і завдання	2	–
2.	Гендерна структура суспільства і гендерна нерівність як передумова соціальної роботи	2	–
3.	Гендерна компетентність фахівців соціальної сфери	2	–
4.	Законодавчі основи забезпечення гендерної рівності чоловіків і жінок	4	–
5.	Гендерний аналіз соціальної політики	4	–
6.	Гендерний підхід до соціальної роботи з чоловіками і жінками	2	2
7.	Гендерний вимір сімейної політики	2	–
8.	Гендерні аспекти сфери зайнятості	2	2
9.	Гендерні аспекти проблеми здоров'я чоловіків і жінок	2	–
10.	Гендерно чутливий соціальний захист людей з інвалідністю	2	2
11.	Насильство як об'єкт гендерно чутливої соціальної роботи	2	2
12.	Гендерний підхід до соціальної підтримки осіб похилого віку	2	–
Всього		28	6 + 2 (к)

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Гендер для медій. Підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей / За ред. М.Маєрчик, О.Плахотнік, Г.Ярманової. Київ: Критика, 2013. 220 с.
2. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України / Центр Разумкова. Київ: Видавництво «Заповіт», 2016.
3. Марценюк Т. Гендерна рівність і недискримінація: посібник для експертів і експерток аналітичних центрів. Київ, 2014. 65 с.

Додаткові:

1. Аксьонова С.Ю. Середній вік матері при народженні дитини: чи можлива реверсія? *Демографія та соціальна економіка*. 2018. № 2(33). С. 53-66.
2. Багіров Ю. На цій землі ми люди – як усі... *Любомира: журнал для жінок з обмеженими фізичними можливостями та матерів дітей-інвалідів*. 1999. №4. С. 41–50.
3. Белоліпцева О., Рассказова О. Неформальна гендерна освіта працівників соціальної сфери: концепція та досвід. *Гендерна парадигма освітнього простору* / За заг. ред. Т. О. Дороніної. Кривий Ріг: ВЦ КДПУ, 2017. № 6 (2). С. 39–44.
4. Болотіна Н.Б., Феськов М.М. Принцип рівноправності чоловіків і жінок: сучасні стандарти Ради Європи і юридична практика в Україні.

- Міжнародний досвід державного забезпечення рівності жінок та чоловіків*: матер. міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 2003.
5. Вілкова О. Сучасні моделі гендерної політики: сутність та особливості впровадження. *Політичний менеджмент*. 2008. №6. С. 160-166.
 6. Возьний К. Гендерні аспекти зайнятості: українські реалії і світовий досвід. *Вісник Тернопільського нац. економічного ун-ту*. 2009. №1. С.69-80.
 7. Гаврик К.М., Гончаренко О.В. Гендерний підхід у соціальній роботі: основні поняття та завдання. *Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади*: мат-ли II Всеукр. наук.-практ. конфер. (15 листопада 2017 р., м. Суми). Суми: ФОП Цьома С. П., 2017. С. 128–131.
 8. Гендерні стереотипи та ставлення громадськості до гендерних проблем в українському суспільстві / За ред. Ю.І. Саєнка. Київ: ВАІТЕ, 2007. 143с
 9. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. Київ: Український ін-т соціальних досліджень, 2002.
 10. Голованьова Т.В., Гончаренко О.В. Гендерні аспекти підхід соціальної роботи з жінками. *Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади*: мат-ли II Всеукр. наук.-практ. конфер. (15 листопада 2017 р., м. Суми). Суми: ФОП Цьома С. П., 2017. С. 131–134.
 11. Гончаренко О.В. Гендерна компетентність соціального працівника як складова професійної компетентності. *Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади*: мат-ли II Всеукр. наук.-практ. конфер. (15 листопада 2017 р., м. Суми). Суми: ФОП Цьома, 2017. С. 135–138.
 12. Гончаренко О. В. Гендерно обумовлена соціальна робота з особами похилого віку. *Stav, problému a perspektívy pedagogického štúdia a sociálnej práce: Zborník príspevkov z Medzinárodnej vedeckej konferencie (Sládkovičovo, Slovak Republic, 28–29 októbra 2016 r.)*. Sládkovičovo: Vysoka škola Danubius, 2016. С. 195–197.
 13. Гончаренко О.В. Гендерний складник професійної компетентності соціального працівника. *Гендерна парадигма освітнього простору / за заг. ред. Т. О. Дороніної*. Кривий Ріг: ВЦ КДПУ. 2017. Вип. 6 (2). С. 66–69.
 14. Гончаренко О.В. Сутність гендерного підходу в соціальній роботі. *Соціально-економічні та гуманітарні аспекти світових інноваційних трансформацій*: мат-ли II Міжнар. наук.-практ. конфер. (26–28 квітня 2017 р., Київ–Суми). Суми, 2017. Т. 2. С. 111–114.
 15. Гончаренко О.В. Особливості соціостатевої стратифікації суспільства як фактор формування традиційної системи освіти і виховання: гендерний підхід. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*: науковий журнал. № 3(13). Суми: Сум ДПУ імені А.С. Макаренка, 2011. С. 3–12.

16. Гончаренко О.В., Луценко О.А. Скажемо «Ні!» насильству в сім'ї (Проблема домашнього насильства і як їй протистояти): навчально-методичний посібник / за ред. О. А. Луценко. Суми: Сум ДПУ імені А. С.Макаренка, 2010. 65 с.
17. Жінки і чоловіки в Сумській області: статистичний збірник / За редакцією Л. І. Олехнович. Суми: Головне управління статистики у Сумській області, 2017. 121 с.
18. Івченко Ю.В. Гендерна рівність в Україні (національні особливості). *Філософські та методологічні проблеми права*. 2013. № 1 / 2. С. 52-59.
19. Лопатіна Н.Г., Гончаренко О.В. Сімейне насильство як об'єкт соціальної роботи: гендерний аналіз проблеми. *Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади*: мат-ли II Всеукр. наук.-практ. конфер. (15 листопада 2017 р., м. Суми). Суми: ФОП Цьома С.П., 2017. С. 149–152.
20. Луценко О.А. Гендерна чутливість і гендерна культура в соціальній роботі. *Соціально-економічні та гуманітарні аспекти світових інноваційних трансформацій*: мат-ли II Міжнар. наук.-практ. конфер. (26–28 квітня 2017 р., Київ–Суми). Суми, 2017. Т. 2. С. 117–120.
21. Луценко О.А. Методологія гендерного аналізу як основа гендерного підходу. *Методика викладання соціально-педагогічних дисциплін*: навчально-методичний посібник. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2013. С. 134-147.
22. Маршавін Д.Ю., Магдюк Л.Б. Діяльність державної служби зайнятості України щодо сприяння забезпеченню гендерної рівності в трудових відносинах: навч.-метод. посібник. Київ: АртЕкономі, 2012. 176 с.
23. Мельник Т.М. Гендер у політиці. *Основи теорії гендеру*: навчальний посібник. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 219-265.
24. Мельник Т.М. Правові аспекти гендеру. *Основи теорії гендеру*: навчальний посібник. Київ: «К.І.С.», 2004. С.283-326.
25. Мельник Т., Кобилянська Л. 50/50: Сучасне гендерне мислення: словник. Київ: К.І.С., 2005. 280 с.
26. Мельник Т.М. Міжнародний досвід гендерних перетворень. Закони зарубіжних країн з гендерної рівності. Київ: Логос, 2010. 320 с.
27. Мичко А.С. Підготовка соціальних працівників до гендерно чутливої соціальної роботи: основні поняття і задачі. *Соціально-економічні та гуманітарні аспекти світових інноваційних трансформацій*: мат-ли II Міжнар. наук.-практ. конфер. (26–28 квітня 2017 р., Київ–Суми). Суми, 2017. Т. 2. С. 121–123.
28. Насильство у соціокультурному вимірі сьогодення: стан, причини та механізми подолання: навчально-методичний посібник [за заг. ред. О. А. Луценко, А. О. Полянничко]. Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2016. 262 с.
29. Основи теорії гендеру: навчальний посібник. Київ: «К.І.С.», 2004. 536 с.

30. Слободянюк О. М. Гендерна теорія як фактор формування гендерної компетентності в культурологічній освіті студентів. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2011. №4. С. 196-199.
31. Теоретико-методологічні та соціокультурні засади гендерної політики: світовий та вітчизняний досвід: навч.-метод. посіб. / уклад. Н.І.Земзюліна. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2012. 104 с.
32. Чуб Р.Т., Гончаренко О.В. Гендерний підхід у соціальній роботі з сім'єю. *Соціальна підтримка сім'ї та дитини у соціокультурному просторі громади*: мат-ли II Всеукр. наук.-практ. конфер (15 листопада 2017 р., м. Суми). Суми: ФОП Цьома С. П., 2017. С. 161–164.

Нормативно-правові:

1. Декларація і платформа дій: четверта Всесвітня конференція ООН зі становища жінок, 1995 р. (Пекін)
2. Державна програма з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2006 р. № 1834 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1834-2006-%D0%BF>.
3. Державна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2016 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 26.09.2013 р. № 717 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/717-2013-%D0%BF>.
4. Концепція Державної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період 2016 р. [Електронний ресурс]: розпорядження КМУ від 21.11.2012 р. за №1002. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/>.
5. Пакт розвитку Тисячоліття. Millenium project. 2004.
6. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08.09.2005 р. // ВВР України. 2005. № 52. Ст. 561.
7. Про затвердження Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року: постанова КМУ від 27.12.2006 р. за № 1834 // www.rada.gov.ua
8. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо здійснення гендерно-правової експертизи нормативно-правових актів: наказ Міністерства юстиції України від 09.09.2004 р. №102/5
9. Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Конвенція ООН від 18.12.1979 р. Ратифікована Україною 19.12.1980 р.
10. Про підвищення соціального статусу жінок в Україні: указ Президента України від 25.04.2001 р. за №283/2001 // www.rada.gov.ua
11. Про попередження насильства в сім'ї: Закон України від 15.11.2001 р. за №2789-III // www.rada.gov.ua
12. Про проведення гендерно-правової експертизи: постанова КМУ від 12.04.2006 р. за №504 // www.rada.gov.ua
13. Україна. Національний огляд виконання Пекінської декларації та Платформи дій (1995 р.) та заключних документів ХХІІІ спеціальної

сесії Генеральної Асамблеї ООН (2000 р.) у контексті двадцятої річниці IV Всесвітньої конференції зі становища жінок та ухвалення Пекінської декларації та Платформи дій у 2015 р. (квітень 2014 р.) [Електронний ресурс] / Міністерство соціальної політики України, за сприяння Програми «ООН Жінки» в Україні та Представництва Фонду Фрідріха Берта. К., 2014. Режим доступу: mlsp.kmu.gov.ua/document/161464/t.doc.

14. Цілі розвитку Тисячоліття. Україна. К., 2003.